

ПИТАННЯ СТРАТЕГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В КУРСІ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

У статті, на підставі статистики не виробничого травматизму в Україні та проведених опитувань, доведено необхідність включення в курс безпеки життєдіяльності принципово нового розділу «Стратегічна безпека». Вперше обґрунтовані та використані терміни «тактичні небезпеки» та «стратегічні небезпеки».

In the article on the basis of statistics of unproductive traumatism in Ukraine and conducted questioning the necessity of introduction is proved to the course of safety of life of principle a new section "Strategic safety". Terms are first used "tactical dangers" and "strategic dangers".

Навчання з питань безпеки життєдіяльності на сучасному етапі розвитку суспільства набуває все більшого значення, адже від рівня знань та навичок залежить безпека, здоров'я та довголіття людей.

Актуальність даної статті пов'язана з необхідністю удосконалення навчання з безпеки життєдіяльності, орієнтуючись не тільки на формування знань та навичок з попередження екстремальних ситуацій та дій в їх умовах, що можна віднести до двох найнижчих рівнів потреб людини, а й з метою формування навичок визначення стратегічних небезпек для досягнення потреб вищого порядку аж до самореалізації.

Над проблемами змісту викладання безпеки життєдіяльності, як дисципліни та утвердження її, як наукового напрямку працюють багато вчених та викладачів. Слід відмітити вітчизняних та зарубіжних авторів, що внесли найбільший вклад у розвиток даного напрямку – О. Н. Русак, В. В. Мухін, В. А. Девисілов, L. Korzeniowski, L. Hofreiter, R. Jasek, M. Grzybowski, J. Tomaszewski, S. Ugrin, F. Skvrnda, В. О. Кузнецов, І. В. Іванова, В. В. Березуцький, З. М. Яремко, О. І. Запорожець, Б. Д. Халмурадов, Русаловський А. В., Бойченко Т. Є. Флоренсова К. М. Сидорчук Л. А. та багато інших.

Метою є висвітлення необхідності включення до курсу безпеки життєдіяльності питань стратегічної безпеки людини, аж до досягнення самореалізації, як вищого ступеня потреб за пірамідою А. Маслоу.

Зміст дисципліни "Безпека життєдіяльності", яка викладається сьогодні студентам українських вищих навчальних закладів, направлена, перш за все, на забезпечення захисту людини від різноманітних небезпек, які можуть виникати в житті кожної людини внаслідок дії природних факторів, як наслідок взаємодії з технічними засобами та в певній мірі в результаті дії соціальних чинників. Іншими словами сьогоднішній курс БЖД базується на забезпеченні безпеки від тактичних небезпек, що за пірамідою А. Маслоу [1] стоять на першому та переважно на другому щаблі потреб. Разом з тим, безпека життєдіяльності, як наука, охоплюючи всі види життєдіяльності людини, не повинна стояти осторонь забезпечення безпеки реалізації інших потреб, зокрема, більш високого рівня.

У системі потреб Абрахам Маслоу виділяє сім основних рівнів:

1. **Фізіологічні:** голод, спрага, сексуальні потреби и т. д.;
2. **Безпеки:** відчуття впевненості, позбавлення від страху та невдач;
3. **Приналежності, любові;**
4. **Поваги:** досягнення успіху, визнання, схвалення;
5. **Пізнання:** знання, вміння, дослідження;
6. **Естетичні:** гармонія, порядок, краса;
7. **Самоактуалізації:** реалізації своїх цілей, здібностей, розвиток власної особистості.

Три останніх рівні: пізнання, естетичні та самоактуалізація назагал називають потребами самовираження або особистого зростання.

З точки зору безпеки життєдіяльності процес забезпечення безпеки може та й відбувається при реалізації кожного шабля потреб. Розглянемо перший рівень. Спрагу, голод, які можуть призвести до загибелі людини ми однозначно відносимо до небезпек. До цього ж рівня можуть включатися небезпеки пов'язані з погіршенням умов навколишнього середовища, а саме: забрудненням, холодом чи спекою тощо. Це не суперечить підходу Маслоу, адже перший рівень він здебільшого визначає, як рівень забезпечення належного гомеостазу людини.

До потреб безпеки А. Маслоу відносить потребу в стабільності, в захисті, в свободі від страху, тривоги, хаосу, потребу в структурі, порядку, законі, обмеженнях. Маслоу вважає, що потреба в безпеці рідко виступає, як активна сила, вона домінує лише в ситуаціях кризових, екстремальних, спонукаючи організм мобілізувати всі сили для боротьби із загрозою. До критичних та екстремальних ситуацій він відносить війни, хвороби, стихійні лиха, спалахи злочинності, соціальні кризи тощо [2].

Наступний рівень – приналежність до соціальної групи, любов. Чи стосується він безпеки та чи актуальний він з цієї позиції? Звісно так, адже Маслоу вказує, що неможливість задовольнити потребу в любові та приналежності призводить до дезадаптації, а деколи і до більш серйозної патології.

Неможливість задовольнити наступний рівень потреб, а саме: потреби в повазі, викликає у людини почуття приниженості, слабкості, безпорадності, які, в свою чергу, служать ґрунтом для засмучення, запускають компенсаторні та невротичні механізми. Те ж стосується і наступних двох рівнів потреб, естетичних та самоактуалізації. Неможливість реалізації цих потреб призводить до патологічної симптоматики: апатії, втрати сенсу життя, незадоволення собою, загальної соматичної депресії, інтелектуальної деградації тощо.

Перешкоди, що стають на шляху задоволення зовнішніх, несуттєвих бажань, не загрожують людині нічим суттєвим, а той час як неможливість задовольнити базові потреби будь-якого рівня несуть загрозу психопатології. Маслоу твердить, що у випадку, якщо людина постійно відчуває вплив тієї чи іншої базової потреби і не може її задовольнити, таку людину не можна вважати здоровою. Ця людина хвора і ця хвороба так само серйозна, як і порушення сольового чи кальцієвого балансу в організмі [2].

Прямим підтвердженням тому, що незадоволення в реалізації вищих потреб прямо впливає на рівень позавиробничої смертності населення України є негативна статистика, зокрема, щодо самогубств та самопошкоджень. Так, за даними Міністерства надзвичайних ситуацій в Україні в 2007 році сталося 64326 смертельних нещасних випадків не пов'язаних з виробництвом. Серед них 15,58%, або 9045 випадків припадають на самогубства та самопошкодження [3]. І це тільки вершина айсберга, адже маса спроба самогубств, що не закінчилися смертю не включаються до статистики. Крім того, необхідно врахувати відсоток людей, що зазнали тих чи інших розладів психіки, пов'язаних з незадоволенням їхнім життям, тобто неможливістю реалізації вищих базових потреб.

Неможливість реалізації вищих базових потреб штовхає людей на злочини; є основною причиною розвитку шкідливих звичок, а саме: наркоманії, алкоголізму, тютюнопаління; сприяє поширенню ВІЛ/СНІДу тощо. Варто відмітити, що за статистикою МНС у 2007 році від отруєнь алкоголем загинуло 8007 осіб, що складає 12,25% всіх загиблих внаслідок позавиробничого травматизму. Отже, можна стверджувати, що тільки прямі наслідки від неможливості реалізації вищих базових потреб людьми складають не менше 28% смертей невиробничого характеру.

Дана статистика дає змогу прийти до висновку, що неможливість реалізації вищих базових потреб людини слід віднести до небезпек. Небезпеки, які виникають при забезпеченні першого та другого рівня ієрархії потреб, а саме: фізіологічних та безпеки, слід віднести до тактичних небезпек. Ці небезпеки виникають у житті спонтанно і не пов'язуються з довготривалим плануванням життя людини. Небезпеки пов'язані з реалізацією вищих потреб слід віднести до стратегічних небезпек.

Очевидно, що для забезпечення найвищого можливого рівня безпеки людини, курс безпеки життєдіяльності повинен містити питання запобігання від тактичних і стратегічних небезпек в частинах, що так чи інакше наближається до статистики поза виробничого травматизму та захворюваності. Що ж маємо в дійсності?

Проаналізуємо зміст навчальних програм з безпеки життєдіяльності, які були рекомендовані до використання у навчальному процесі вищих навчальних закладів України. Перша програма, опублікована у 1995 році [4] взагалі не містила вмінь пов'язаних з стратегічними небезпеками. Основний її зміст стосувався питань забезпечення безпеки під час надзвичайних ситуацій та внаслідок дії небезпечних технічних та екологічних факторів. У навчальній програмі 1998 року [5] вже розглядаються соціальні та психологічні фактори, що впливають на безпеку життєдіяльності людини, а також питання здоров'я людини. В наступній навчальній програмі 2002 року [6] цим питанням відведено ще більше уваги. Проте доводиться констатувати, що підхід до забезпечення безпеки з точки зору стратегії відсутній навіть у останній програмі. Не містяться дані положення у посібниках та підручниках з безпеки життєдіяльності, які використовуються у навчальному процесі вітчизняних ВНЗ. У науковій літературі питання стратегічних небезпек розглядаються лише з точки зору психологічних чи соціальних небезпек, а підхід, що пов'язує їх з плануванням і стратегією життя людини відсутній.

Проведені автором анкетування студентів показали, що сьогодишню молодь мало хвилюють майбутні проблеми фізіологічної чи тактичної безпеки. Їхні думки націлені на задоволення вищих рівнів потреб, а саме: 42,1% опитаних головною метою визначили матеріальні блага, 31,6% створення міцної сім'ї, народження дітей, ще 10,5% – успіх, 5,3% – схвалення, а 15,8% обрали за найвищу мету самовдосконалення та самореалізацію. На жаль, досягнути поставленої мети вдається далеко не всім через специфічні небезпеки, що вельми часто трапляються на життєвому шляху і як наслідок маємо сумну негативну статистику.

До таких специфічних стратегічних небезпек слід віднести, перш за все, небезпеки пов'язані із здоров'ям людини, психологією взаємовідносин в колективі, сім'ї, самодисципліною, особливостями характеру людини, рівнем освіченості, шкідливими звичками, принциповістю, моральністю, відповідальністю, ментальністю тощо. Звісно, що про той чи інший названий чинник школярі та студенти чують на інших предметах та дисциплінах, проте поєднання їх в єдину систему, що дозволяє вберегтися від негативних наслідків невірних життєвих кроків пропонується вперше. В результаті, курс безпеки життєдіяльності вийшов би за межі забезпечення тактичної безпеки під час екстремальних ситуацій, вирішував би в певній мірі питання стратегічної безпеки людини. Дане поєднання в курсі безпеки життєдіяльності цілком логічне, адже він містить всі передумови для формування вказаної тематики. В курсі розглядається питання здоров'я, проводиться профілактика шкідливих звичок, розглядається ряд психологічних та соціальних небезпек, небезпек пов'язаних із приналежністю до тих чи інших угруповань тощо. Але яка основна мета підтримання власного здоров'я, для чого захищатися від тієї чи іншої небезпеки якщо сьогодні це дає приємні відчуття? І тут природно виникає питання задоволення вищих рівнів потреб людини, а разом з ним питання стратегічних небезпек.

Таким чином, подальший розвиток курсу безпеки життєдіяльності слід пов'язувати не лише з удосконаленням існуючого змісту, методики, а й з включенням принципово нових питань, зокрема питань стратегічних небезпек реалізації вищих потреб людини. Це розкриває широкі горизонти для проведення подальших наукових досліджень для підвищення ефективності навчання з безпеки життєдіяльності, оптимізації її змісту, наукового обґрунтування обсягу викладання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Пирамида потребностей – иерархическая система потребностей человека, составленная американским психологом А. Маслоу. <http://ru.wikipedia.org/wiki/>.
2. Маслоу А. Мотивация и личность. – С.-Пб.: Евразия, 1999. – С.77–105.

3. Національна доповідь про стан техногенної та природної безпеки в Україні у 2007 році. http://www.mns.gov.ua/annual_report/2008/7_2.pdf.
4. Програма підготовки студентів вищих навчальних закладів з дисципліни "Безпека життєдіяльності" / Укл. В.А. Лук'янчиков, В.В. Мухін, М.М. Яцюк та ін.– К., ІСДО, Ч. І. – 1995. – С. 1–17.
5. Навчальна програма нормативної дисципліни "Безпека життєдіяльності" для вищих закладів освіти / Укл. В.В. Зацарний, В.Г. Мазур, В.М. Мостовий – К., 1999. – 21 с.
6. Навчальна програма нормативної дисципліни "Безпеки життєдіяльності" для студентів вищих навчальних закладів освітніх рівнів "неповна вища освіта" та "базова вища освіта" всіх спеціальностей. – К., 2002 // Збірник директивних документів з питань викладання нормативних дисциплін "Безпека життєдіяльності", "Основи охорони праці", "Охорона праці в галузі", "Цивільна оборона" у вищому навчальному закладі. – К.: Основа, 2003. – С. 438-449.

УДК 378.14-057.87

Г.Я. Іванишин

КОМУНІКАТИВНО-КОГНІТИВНИЙ ПІДХІД У НАВЧАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ

Стаття присвячена проблемі комунікативно-когнітивного підходу до навчання української мови як іноземної. Автором розкрито суть поняття "когнітивна лінгвістика" та "концепт".

The article is devoted to the problem of the communicative-kognitivniy approach to the studies of Ukrainian language as foreign. An author is expose essence of concept "kognitivna linguistics" and "concept".

Постановка проблеми. Питання розвитку мовлення, безумовно, перебувають у центрі уваги сучасної методики української мови. Система мовної і мовленнєвої підготовки, зумовлена станом і тенденціями розвитку суспільства має відповідати його запитам. У зв'язку з цим проблема систематизації, упорядкування та удосконалення методів розвитку мовлення набуває великого значення як для теорії методики, так і для практики викладання української мови. Навчання української мови для іноземців має чітко визначену мету – забезпечити оволодіння українською мовою як основним інструментом здобуття вищої освіти і професії.

Сьогодні знову виключно гостро постає питання використання комунікативно-когнітивного підходу щодо вивчення української мови як іноземної. Натомість означена проблема до цього часу залишається дискусійною. Розглядаючи когнітивний аспект володіння іноземною мовою, О.О.Леонтєв зазначав, що вивчаючи іноземну мову, ми одночасно засвоюємо бачення світу через призму національної культури того народу, чію мову ми вивчаємо.

Мета статті – розкрити лінгводидактичний аспект комунікативно-когнітивного підходу у навчанні української мови як іноземної.

Виклад основного матеріалу. Когнітивна лінгвістика – один із сучасних напрямків лінгвістичного дослідження. На думку М.Болдирева, когнітивна лінгвістика – це наука, яка насамперед займається когніцією у її мовному відображенні [1: 9]. Когнітивна лінгвістика – це лінгвістичний напрям, у центрі уваги якого знаходиться мова як когнітивний механізм, задіяний у репрезентації (кодуванні) та передачі інформації [6: 109]. Когнітивна лінгвістика передбачає переведення сучасних мовознавчих пошуків у площину, що спирається на якісно нову теоретико-методологічну платформу [2: 3].

Когнітивна лінгвістика розглядає питання, пов'язані з характером функціонування мови не як особливої знакової системи, а як особливої когнітивної здатності людини до